



Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

REILUT KAUPPATAVAT HEDELMÄ- JA MARJA-ALALLA -KYSÉLYN TULOSRAPORTTI

Kevät 2024



Kyselyn tausta

Suomessa elintarvikemarkkinoiden toimintaa sääntelee [elintarvikemarkkinalaki](#). Elintarvikemarkkinalain tavoitteena on parantaa elintarvikemarkkinoiden toimivuutta sekä turvata elintarvikeketjun heikommassa asemassa olevien toimijoiden asemaa. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tavarantoimittajien ja ostajien neuvotteluvoiman on yleisesti todettu olevan merkittävästi epätasapainossa Euroopan unionissa.

Tämän ongelman helpottamiseksi Euroopan unionissa on säädetty ns. [kauppatapadirektiivi](#), joka suojaa pieniä ja keskisuuria tavarantoimittajia, jotka ovat sopimussuhteessa isojen yritysten kanssa. Direktiivissä on määritelty ehdottomasti kielletyt käytännöt, sekä käytännöt, jotka ovat kiellettyjä, jos niistä ei ole sovittu selkeästi ja yksiselitteisesti. Suomessa kauppatapadirektiivi on toimeenpantu elintarvikemarkkinalaissa.

Suomessa toimii elintarvikemarkkinavaltuutettu, joka toimii elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi ja hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen estämiseksi. Elintarvikemarkkinavaltuutettu valvoo elintarvikemarkkinalaissa säädettyjen vaatimusten ja kieltojen noudattamista. Lisäksi elintarvikemarkkinavaltuutettu antaa elintarvikeketjun toimintaan liittyviä suosituksia, lausuntoja ja ehdotuksia sekä tiedottaa ja neuvoo alan toimijoita hyvistä liiketavoista.

Elintarvikemarkkinavaltuutetun tavoitteena on minimoida epäterveiden kauppatapojen käyttöä elintarvikemarkkinoilla. Elintarvikemarkkinavaltuutetulla tulee olla realistinen tilannekuva ruokaketjun toiminnasta käytännön tasolla. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto ryhtyi toteuttamaan vuonna 2023 alakohtaisia kyselyitä, joilla se pyrkii saamaan anonymisti ajantasaisista ja entistä tarkempaa tietoa lain noudattamisesta. Vuosien 2023–2024 aikana elintarvikemarkkinavaltuutettu on julkaissut kahdelle eri alalle, leipomo- ja konditoria-alalle sekä liha-alalle, toteutettujen kyselyiden tulokset. Kyselyiden tulokset ovat luettavissa [elintarvikemarkkinavaltuutetun verkkosivuilla](#).

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto toteutti hedelmä- ja marja-alan toimijoille suunnatun kyselyn keväällä 2024. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, noudatetaanko hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa reiluja kauppatapoja. Lisäksi kartoitettiin, onko elintarvikemarkkinalaki vaikuttanut ketjun toimintaan.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu hyödyntää kyselyn tuloksia elintarvikeketjun hankauskohtien tunnistamisessa erityisesti hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa. Tulosten perusteella kohdistetaan myös esimerkiksi valtuutetun antamaa ohjeistusta ja neuvontaa.

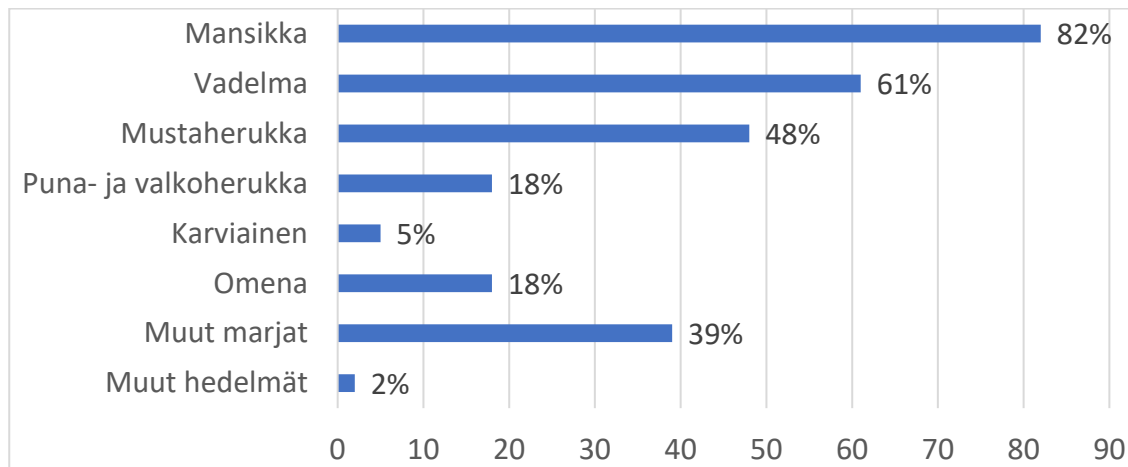
Aineistoa käsiteltiin tilastollisin menetelmin nimettöminä ja täysin luottamuksellisesti. Yksittäisen henkilön vastauksia ei ole käsitelty erikseen, eikä yksittäisten vastaajien vastauksia voi erottaa tuloksista.

Kysely toteutettiin verkossa Webpropol-alustalla 8.2.-24.3.2024. Kutsu kyselyyn lähetettiin noin 600 vastaanottajalle ja vastauksia saatiin 45 kappaletta. Näin ollen kyselyn vastausprosentti oli 0,7 prosenttia.

Kyselyn tulokset

Taustatiedot

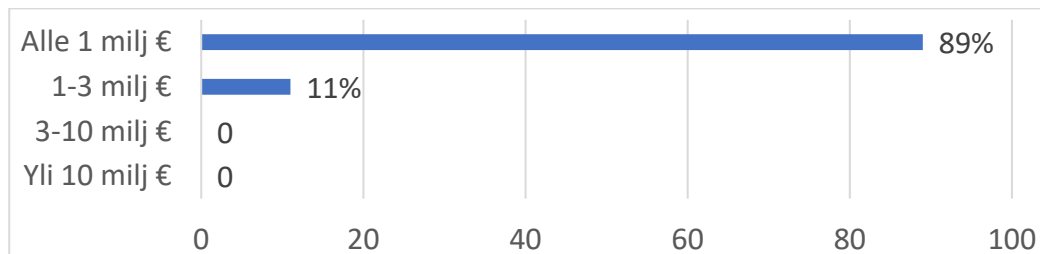
Kyselyyn vastanneet yritykset jakoutuivat eri hedelmä- ja marja-alan toimialoille seuraavasti:



Kuvio 1. Vastanneiden yritysten toimialajakauma.

Taulukkoa tulkitessa on hyvä huomioida, että vastaaja on voinut valita useamman kuin yhden toimialan.

Kyselyyn vastanneiden yritysten liikevaihto jakautui seuraavasti:



Kuvio 2. Vastanneiden yritysten liikevaihtojakauma.

Kyselyn tuloksia tulkitessa huomioitavaa on, että elintarvikeketjun hankauskohtia koskevat kysymykset on esitetty vain niille vastaajille, jotka ovat vastanneet kohdanneensa ongelmia tai elintarvikemarkkinalain vastaista toimintaa hedelmä- ja marja-alalla. Mikäli vastaaja ei ole rastittanut yhtäkään ongelmaa, ei hänelle ole esitetty enempää ongelmiin liittyneitä tarkentavia kysymyksiä. Näin ollen eri ongelmia koskevissa tarkentavissa kysymyksissä mainitut prosenttiosuudet ovat osuuksia sen ongelman maininneista vastaajista. Eli esimerkiksi kun 23 prosenttia kaikista vastaajista on maininnut maksuajat ongelmaksi hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa, on tämä prosenttiosuus laskettu kaikista vastaajista, jotka kertoivat, että olivat kohdanneet ongelmia. Kun puolestaan mainitaan, että 78 prosenttia vastaajista on kokenut maksuaikojen osalta suurimmaksi ongelmaksi tuotteiden maksamatta jättämisen

sopimuksen mukaisten maksuaikojen puitteissa, on tämä prosenttiosuus laskettu vain niistä vastaajista, jotka olivat kertoneet kohdanneensa maksuaikoihin liittyviä ongelmia.

Elintarvikeketjun kauppatapojen hankauskohdat

Ehtojen yksipuoliset muutokset

Suurimmaksi ongelmaksi hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa kyselyn tulosten perusteella koetaan ehtojen yksipuoliseen muuttamiseen liittyvät ongelmat. Ehtojen yksipuoliseen muuttamiseen liittyviä ongelmia voivat olla esimerkiksi se, että toimitusmääriä tai hintoja muutetaan yksipuolisesti. Ehtojen yksipuolisen muuttamisen koki ongelmaksi 40 prosenttia kyselyyn vastanneista.

Elintarvikemarkkinalain mukaan sopimuksessa ei saa käyttää ehtoa tai soveltaa menettelyä, jonka perusteella ostaja voi muuttaa yksipuolisesti maataloustuotteiden tai elintarvikkeiden toimitussopimuksen ehtoja, jotka koskevat esimerkiksi toimituksen tai jakelun tiheyttä, tuotteiden määrää tai hintoja.

Palautukset

Toisiksi suurimmaksi ongelmaksi hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa koettiin palautukset, jonka koki ongelmaksi 26 prosenttia kaikista vastaajista. Ongelmaksi koettiin erityisesti se, että tuotteita tilataan liikaa, jonka seurauksena tuotteet yritetään palauttaa maksamatta niistä tai niiden hävittämisestä. Lisäksi vastausten mukaan palautuksia koetaan tehdä myös tilaajan omasta virheestä johtuvasta pilaantumisesta, kuten esimerkiksi siitä, että tuotteita on säilytetty liian lämpimässä.

Elintarvikemarkkinalaissa todetaan, että ostaja ei saa palauttaa myymättä jääneitä maataloustuotteita tai elintarvikkeita tavarantoimittajalle maksamatta niistä tai niiden hävittämisestä.

Maksuajat

Elintarvikemarkkinalain mukaan maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maksuaika on enintään 14 päivää. Ostaja ja myyjä voivat kuitenkin aina sopia, että maksuaika on tätä lyhyempi, esimerkiksi 7 päivää. Myös pidemmästä, enintään 30 tai 60 päivän maksuajasta voidaan sopia laissa säädetyin ehdoin.

23 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista koki maksuajat ongelmaksi hedelmä- ja marja-alan tuotteiden kaupassa. Maksuaikojen osalta suurin ongelma oli se, että tuotteita ei ole maksettu sopimuksen mukaisten maksuaikojen puitteissa. Tämän koki ongelmaksi 78 prosenttia maksuaikoihin liittyviä ongelmia kokeneista vastaajista.

56 prosenttia puolestaan vastasi, että tuotteita ei ole maksettu elintarvikemarkkinalain mukaisten maksuaikojen puitteissa.

Tilausten peruutukset

Tilausten peruutukset kokivat ongelmaksi 19 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista. Vastausten mukaan tilauksia peruutetaan liian lähellä sovittua toimituspäivää. Elintarvikemarkkinalain mukaan ostaja ei saa käyttää ehtoa tai soveltaa menettelyä, jonka perusteella se voi peruuttaa tuotteiden tilauksen alle 30 päivää ennen sovittua toimitusajankohtaa.

Vastauksien mukaan tilauksia saatetaan myös jättää noutamatta ja maksamatta ilman erillistä ilmoitusta. Lisäksi ostaja saattaa yrittää neuvotella hinnasta vielä tuotteiden toimittamisen yhteydessä.

Kaupalliset kostotoimet ja kielletyt maksut

Kaupalliset kostotoimet kokivat ongelmaksi 7 prosenttia kaikista vastaajista. Elintarvikemarkkinalain mukaisia kaupallisia kostotoimia ovat muun muassa tuotteiden poistaminen valikoimasta tai tilausmäärien vähentäminen sen seurauksena, että tavarantoimittaja käyttää sopimusperusteisia tai lakisäätteisiä oikeuksiaan saattaen asian viranomaisen käsiteltäväksi tai muuten tekee yhteistyötä viranomaisen kanssa.

Vastausten perusteella kaupallisten kostotoimien osalta ongelmia esiintyy tilausmäärien vähentämisessä. Tilausmäärien vähentämisen koki ongelmaksi 100 prosenttia vastaajista, jotka olivat kokeneet kaupallisiin kostotoimiin liittyviä ongelmia.

Elintarvikemarkkinalain mukaan kiellettyjä maksuja elintarviketuotteiden kaupassa ovat maksut, jotka eivät liity myyntiin, maksut tuotteen pilaantumisesta tai häviämisestä ja korvaukset asiakasvalitusten käsittelykustannuksista, jotka eivät ole aiheutuneet tavarantoimittajan virheestä. Lisäksi varastoinnista, esilläpidosta, tuotevalikoimaan sisällyttämisestä tai myytäväksi asettamisesta, myynnistä alennuksella myynninedistämistarkoituksessa, mainonnasta tai markkinoinnista sekä myyntitilojen sisustamisesta aiheutuvat kustannukset ovat kiellettyjä, ellei niistä ole sovittu ennakkoon selkeästi ja yksiselitteisesti.

Kyselyn vastausten perusteella hedelmä- ja marja-alan kaupassa useimmin esiintyviä kiellettyjä maksuja ovat maksut pilaantumisesta tai häviämisestä, jotka eivät ole aiheutuneet tavarantoimittajan virheestä. Tämän koki ongelmaksi 100 prosenttia kielletyt maksut ongelmaksi kokeneista vastaajista. Vastausten perusteella kyseessä on erityisesti alle yhden miljoonan euron liikevaihtoa tekevien yritysten kokema ongelma. Lisäksi vastausten mukaan alalla esiintyy kiellettyjä maksuja liittyen mainontaan ja markkinointiin, sekä tuotteiden myyntiin alennuksella osana myynninedistämiskustannuksia.

Muita kyselyssä esiin tulleita ongelmia

Muita kyselyn vastauksissa esiin tulleita ongelmia olivat:

1. Epäily ulkomaisten marjojen myymisestä kotimaisina
2. Kauppojen tilausjärjestelmien käytön korkea hinta
3. Kokemus siitä, että kauppa ei suostu sitoutumaan tilausmääriin.

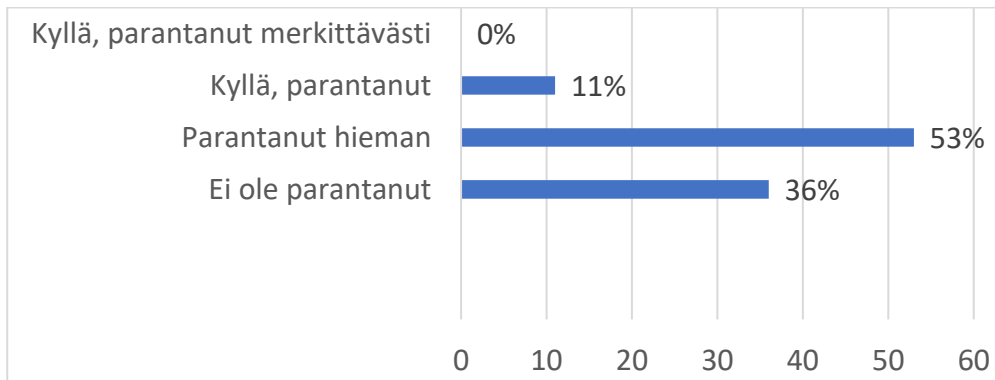
Elintarvikemarkkinalain ja elintarvikemarkkinavaltuutetun tunnettuus ja vaikuttavuus

Elintarvikemarkkinalaki

64 prosenttia kaikista vastaajista tiesi, että Suomessa on elintarvikemarkkinalaki. Mitä suurempi yritys oli kyseessä, sitä paremmin elintarvikemarkkinalaki tunnettiin.

Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että elintarvikemarkkinalaki on parantanut tavarantoimittajien asemaa elintarvikeketjussa ainakin hieman. Kuitenkin 36 prosenttia kaikista vastaajista oli sitä mieltä, että elintarvikemarkkinalaki ei ole parantanut tavarantoimittajien asemaa ketjussa lainkaan.

Alle yhden miljoonan euron liikevaihtoa tekevät yritykset kokivat elintarvikemarkkinalain parantaneen tavarantoimittajan asemaa elintarvikeketjussa muita useammin.



Kuvio 4. Onko elintarvikemarkkinalaki mielestäsi parantanut tavarantoimittajien asemaa elintarvikeketjussa?

Elintarvikemarkkinavaltuutettu

Elintarvikemarkkinavaltuutetun olemassaolosta tiedettiin vastaajien keskuudessa varsin hyvin, sillä 61 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista yrityksistä tiesi, että Suomessa toimii elintarvikemarkkinavaltuutettu. Kaikki yli yhden miljoonan euron liikevaihtoa tekevät yritykset tiesivät elintarvikemarkkinavaltuutetun olemassaolosta, kun vastaavasti alle yhden miljoonan euron liikevaihtoa tekevistä yrityksistä vain vähän yli puolet tiesi valtuutetusta.

Toimenpidepyynnön tekeminen

Elintarvikemarkkinoiden toimijat voivat tehdä [toimenpidepyynnön](#) elintarvikemarkkinavaltuutetulle, mikäli epäilevät tai havaitsevat elintarvikemarkkinalain rikkomistilanteita. Toimenpidepyyntö on tehtävä kirjallisesti ja se on [viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain \(621/1999\)](#) perusteella pääsääntöisesti julkinen. Valtuutetun on siten annettava tieto toimenpidepyynnöstä ja siihen liittyvistä asiakirjoista sitä pyytäneelle taholle.

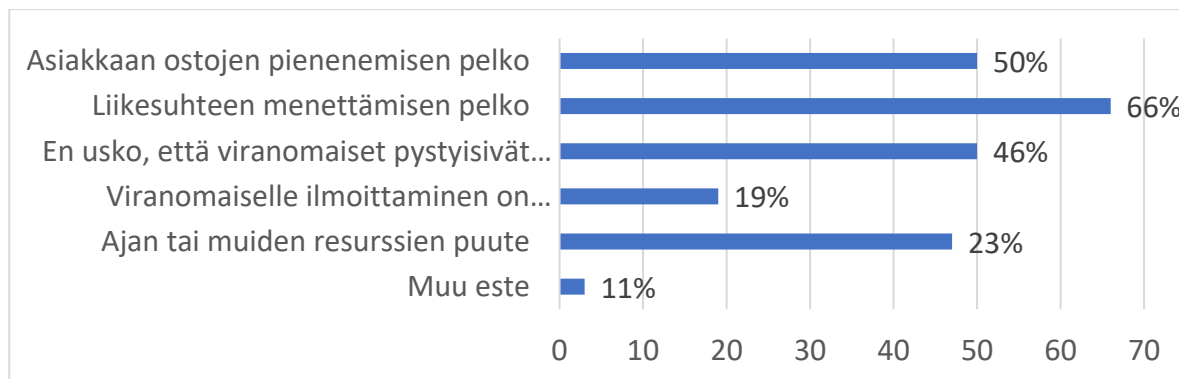
Kyselyllä selvitettiin, voisiko vastaaja ajatella tekevänsä toimintapyyntöä elintarvikemarkkinavaltuutetulle, mikäli olisi kokenut hyvän liiketavan tai elintarvikemarkkinalain

vastaista toimintaa. 58 prosenttia kaikista vastaajista vastasi, että voisi ajatella tekevänsä toimenpidepyynnön. 6 prosenttia puolestaan vastasi ei, ja 36 prosenttia ettei osaa sanoa voisiko ajatella tekevänsä toimenpidepyyntöä elintarvikemarkkinavaltuutetulle.

Mitä suurempi yritys oli kyseessä, sitä myönteisemmin toimenpidepyynnön tekemiseen suhtauduttiin. Yrityksen koolla ei kuitenkaan ollut suurta merkitystä toimenpidepyyntöön suhtautumisessa.

Kyselyllä kartoitettiin mitä esteitä toimenpidepyynnön tekemiselle voisi olla. Suurimmaksi esteeksi vastaajat kokivat pelon liikesuhteen menettämisestä toimenpidepyynnön tekemisen seurauksena. Tämän koki esteeksi 66 prosenttia kyselyyn vastanneista. 50 prosenttia kaikista vastaajista taas piti asiakkaan ostojen pientymistä esteenä toimenpidepyynnön tekemiselle. Puolestaan 46 prosenttia vastaajista koki, ettei viranomainen pystyisi auttamaan.

Etenkin alle yhden miljoonan euron liikevaihtoa tekevät yritykset kokivat viranomaiselle ilmoittamisen monimutkaisena.



Kuvio 5. Mitä esteitä toimenpidepyynnön tekemiselle elintarvikemarkkinavaltuutetulle voisi mielestäsi olla?

Mitä seuraavaksi?

Hedelmä- ja marja-alalle toteutettu kysely oli kolmas elintarvikemarkkinavaltuutetun toteuttama alakohtainen kysely. Hedelmä- ja marja-alan kyselyn tulokset vahvistavat elintarvikemarkkinavaltuutetun muiden kyselyiden tulosten avulla muodostamaa kokonaiskuvaa elintarvikemarkkinoiden toiminnasta. Kyselyn tuloksia tullaan hyödyntämään kokonaisuutena yhdessä muiden alakohtaisten kyselyiden tulosten kanssa elintarvikeketjun epäkohtien tunnistamisessa.

Seuraavaksi elintarvikemarkkinavaltuutettu suunnittelee miten se voi puuttua yleisimpiin alakohtaisissa kyselyissä esiin tulleisiin ongelmiin. Hedelmä- ja marja-alan osalta elintarvikemarkkinavaltuutettu tulee kiinnittämään erityistä huomiota ehtojen yksipuoliseen muuttamiseen liittyviin ongelmiin.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu tulee myös kohdentamaan tulosten pohjalta antamaansa ohjeistusta ja neuvontaa, sekä tehostamaan viestintää elintarvikemarkkinoin mukaisista oikeuksista ja velvollisuuksista. Myös tietoutta elintarvikemarkkinavaltuutetun olemassaolosta lisätään.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu voi tarvittaessa käyttää ongelmien kitkemisen työkaluina myös lakisäätteisiä sanktioita tai muita käytettävissä olevia keinoja.

Lisätietoja kyselystä

Lisätietoja kyselystä ja sen tuloksista voi pyytää Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimistosta sähköpostitse osoitteesta [etmv\(at\)etmv.fi](mailto:etmv(at)etmv.fi) tai puhelimitse numerosta 029 520 55 33.


Tilaa elintarvikemarkkinavaltuutetun uutiskirje QR-koodin avulla tai osoitteesta
elintarvikemarkkinat.fi.




Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Livsmedelsmarknadsombudsmannen
The Food Market Ombudsman

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto / PL 200 / 00027 RUOKAVIRASTO
Livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå / PB 200 / 00027 LIVSMEDELSVERKET The Office of the Food
Market Ombudsman / P.O. Box 200 / FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND

+358 29 520 55 33 / etmv@etmv.fi

 Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto - The Office of the Food Market Ombudsman

 @ ETMV_toimisto